

Бранислав Филиповић
Фондација за омладинску културу
и стваралаштво
Суботица

UDK: 316.472.42
Оригиналан научни рад
Примљен: 21.09. 2010.

ИНТЕРНЕТ ПОРНОГРАФИЈА И ПОЛИТИКА СЕКСУАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА

један од централних истраживачких проблема савремене социологије сексуалности односи се на потребу редефинисања појма сексуалности у светлу растућег утицаја технологије мрежног повезивања. С обзиром на то да је испреплетена са савременим формама потрошачког активизма, интернет порнографија је постала део искуства свакодневног живота и релативно велики број њених корисника на питања о сопственом сексуалном идентитету одговара под утицајем садржаја које конзумира. Светска електронска мрежа једна је од важних оперативних техника биополитичке моћи коју препознајемо у процесу модификације савремене политике сексуалног идентитета према партикуларним интересима индустрије забаве.

Кључне речи: сексуалност, социологија сексуалности, сексуални идентитет, интернет порнографија, хиперконзумеризам, моћ.

Да је секс интимни чин, чињеница је коју је тешко оспорити. Како здрав разум сугерише да је генитални однос „свемоћна инстинктивна енергија са биолошким мандатом“ (Stajin, 2002: 171), не чуди што се опште мишљење о сексуалности у великој мери ослања на истраживачку праксу биолошких наука. Међутим, људи нису просте дарвинијанско-докинсијанске машине, и сексуалност не сачињава само скуп анатомских особености, гена, нагона, хормона и мистичног деловања динамике несвесног. Мада се можемо сложити са мишљењем да физиолошки процес сексуалног чина има одређене трансисторијске компоненте, разноврсност образаца у сексуалном понашању уверава нас да не говоримо о типу објективне датости имуне на историјско-културне промене. Потреба за сексом уписана је у нагонски део личности човека, а начин на који се она реализује варира од културноисторијских прилика. Тело се може тумачити (и) као текст у који се уписују друштвена, религијска, идеолошка, економска, политичка и културна правила. Разумевање људске природе по правилу подразумева „самоинтерпретирање отелотворено у текућим друштвеним праксама“ (Драјфус, 2006: 38). Варијабилност сексуалног понашања има „порекло“ у друштвеном животу, док сексуалну жудњу можемо да одредимо као еволуцијски производ културе који се не репродукује искључиво генима, већ и културним кодовима. Сексуално искуство није независно од друштвеног, а „онтолошка празнина“ (Simon, 2005) модерне културе – настала деконструкцијом традиционалних фиксација (бог, земља, нација, заједница и слично) – не значи да је сексуални идентитет савременог човека креиран око (несимболизованог) „реалног“. Појам људске

природе не односи се искључиво на биолошке и психичке карактеристике, већ обухвата и друштвени контекст у којем се манифестује. Људска природа се реализује у јединственом историјскокултурном контексту, то јест и сам појам, концепт или знање о природи “увек је посредовано знање, културно конструисано знање унутар одређеног историјског епистемичког облика” (Папић, 1997: 98). Нема културних образаца који игноришу питање људске сексуалности и у свакој култури можемо препознати онога “ко прописује” и “начине на који се сексуалне рестрикције реализују” (Plummer, 1984). Разноврсност сексуалног понашања кроз историјске епохе и просторне континууме потврђује становиште да оно није одвојено од начина живота целе заједнице и да уласком у свет симболичке комуникације субјект јесте осуђен на “губљење непосредности Реалног” (Жижек, 2008: 171). Сексуалност чини збир биолошких, психичких и социјалних агенса и управо је социолошки интерес за тело утемељен у концепту сексуалности као друштвеној чињеници, типу социјалног конструкта тесно повезаног са културним значењима, док постоје тезе како је сексуалност подложна социокултурном моделирању “у степену у којем је то мало који други облик људског понашања” (Stajn, 2002: 173).

Све у свему, социоконструктивистичка метатеоријска парадигма фундаментални је услов теоријског утемељења социологије сексуалности (Seidman, 2010; Weeks, 2002) као младе академске дисциплине чији су кључни појмови (у прошлости, но неретко и данас) били “резервисани” искључиво за истраживаче биологистичке, медицинске и сексолошке оријентације. Након што су марксистичка теорија и феминистички покрет задали озбиљан ударац доминантној биологистичкој теоријској струји, социологија сексуалности се као научна дисциплина издваја током друге половине XX века, а истраживачи попут Џона Демилија, Кена Пламера, Мишела Фукоа, Џона Гењона и Вилијама Сајмона, Ире Рајса, Цефрија Вика – и многих других – својим су теоријскоемпиријским радовима снажно потврдили хеуристичку вредност конструкционистичког приступа у покушају испитивања сложене природе односа сексуалног понашања људи и друштвеног система.

Како је у последњих двадесет година употреба интернета добијала све значајнију друштвену форму, савремену социолошку теорију употпуњавао је релативно велик број значајних истраживања на ову тему (Kavanagh, 2007; Webster, 2006). Са друге стране, проблему сексуалности у киберпростору није се посветила довољна социолошка пажња и постоји изненађујуће велики број “теоријских пукотина” из ове области (Doring, 2009). С обзиром да интернет стиче све масовнији аудиторијум и да, по неким проценама (Cooper, 2004), од 20 до 33 одсто свих корисника учествује у неком облику онлајн сексуалне активности, утемељује се научна потреба за праћењем и непрекидним анализама овог феномена. Сексуалност у киберпростору стиче популарност и сексуално изражавање на интернету је феномен који укључује низ културних импликација значајних за будућност људске сексуалности (Abramson, Pinkerton 1995). Реч је о релативно новом феномену у области људске друштвено-

сти, јер се сексуалност и сексуално понашање, по први пут на историјском хоризонту, конструише, конституише и контролише на две културне равни: у сфери “виртуелног” и сфери “стварног”. У том смислу, један од централних истраживачких проблема савремене социологије сексуалности огледа се у потреби редефинисања појма сексуалности у светлу растућег утицаја мреже друштвених чињеница међу којима технологија мрежног повезивања има веома значајну улогу. Другим речима, на питање шта је оно што управо на такав начин конституише сексуалност у киберпростору – као технолошком крајолику који узајамно са искуством у свакодневном животу конституише и конструише реалност (или њену перцепцију) – одговор, између осталог, можемо да потражимо у појави интернет порнографије.

Интернет порнографија и сексуална политика идентитета

Реч порнографија долази из старогрчког језика и у преводу значи „писање о проституткама“. Познато је да је попут многих древних друштава, стара грчка култура обиловала сценама експлицитног секса, али није сигурно да је оно што ми данас сматрамо порнографским у том периоду било виђено на исти начин. Као илустрација пуноће људске егзистенције у загрљају са даром живота, у старогрчком су друштву порнографски прикази имали другачију функцију од данашње. Појам порнографије у модерном добу добија друкчије значење и под њим се подразумева друштвена пракса визуелног и текстуалног приказивања гениталног чина која рачуна на *одређену реакцију*. У почетку се та реакција односила на оспоравање културних и сексуалних конвенција. У европским државама – од Ренесансе до Француске револуције – порнографија је служила као средство политичког коментара, те као врста критике конвенционалног морала и сексуалне хипокризије. Под утицајем капиталистичког начина производње, порнографија је временом изгубила политичку димензију и субверзивни друштвени потенцијал. Она се данас у потпуности уклапа у вредносни систем масовне културе и потрошачког друштва, а за разлику од времена када је кроз текст или слику имала снагу да „свет окреће наопачке“ (Findlen, 1993: 53), она је данас – готово у потпуности – сведена на презентацију графичких садржаја сексуалног чина с циљем побуђивања психофизичких реакција које, *per definitionem*, доводе до облика активности повезаних са потрошњом. За разлику од доба просветитељства када је порнографија, на пример, била коришћена „као механизам за шокирање и критику религијских и политичких ауторитета“ (Hunt, 1993: 10), под овим се појмом данас подразумева производња, дистрибуција и потрошња слика којима се додељује функција провокације сексуалних нагона на вулгарном нивоу.

Појавом интернета који „по први пут у историји, у исти систем сједињује све писане, говорне и аудиовизуелне облике људске комуникације“ (Castells, 2000:357), долази до значајних промена у порнографској индустрији. Ова је технологија један од кључних разлога увећања броја потрошача порнограф-

ских садржаја, а милионске посете веб сајтовима на дневном нивоу сведоче да је порнографија постала део људске свакодневице. По истраживању из 2006. године (Ropelato, 2006), 72 милиона људи месечно посети веб сајт с порнографском садржином, док сваке секунде садржаје порно сајтова посматра 28.258 људи са свих континената. Неки истраживачи сматрају да се од 2000. године половина укупног броја посета интернет галаксији односи на сајтове порнографске садржине (Davies, 2000). Истраживање сексуалног живота грађана Сједињених Америчких Држава (Paul, 2005) из 2000. године показало је да 32 процента анкетираних редовно посматра странице порно-сајтова. У истраживању из 2005. године (www.msnbc.com, 2005), којим је обухваћено 15.246 корисника интернета, резултати су показали да је чак три четвртине анкетираних погледало или „скинуло“ порнографски филм или видеоклип с интернета. Websense, водећи провајдер у свету интернет менаџмента, године 2004. године објавио је податак о постојању 1.6 милиона сајтова са порнографском понудом што је око 17 пута више у односу на 2000. годину (www.websense.com, 2004). По истраживању из 2005. године, чак 50 одсто корисника услуга хотелских ланаца „Holliday Inn“ и „Marriott“ (Shah, 2007) је користило интернет у циљу посматрања порнографије, док је емпиријско истраживање навика тинејџера из 2004. године (www.casacolumbia.org, 2004) показало да 45 одсто испитаника има једног или више пријатеља који континуирано посећују веб сајтове „за одрасле“.

Савремене технологије имају моћ да информације учине изузетно доступним, а друштвене последице изложености овим садржајима могу да се огледају у могућности преобликовања идентитета учесника и оних који у комуникацији не учествују непосредно. У том смислу, питање масовне употребе интернета у порнографске сврхе јесте неодвојиво од питања савремене политике сексуалног идентитета. Порнографска индустрија продуктивност темељи на континуираној употреби најновијих технолошких достигнућа, а пренос порнографије путем светске електронске мреже не условљава само поспешивање глобалне потрошње, већ оставља културне последице на сексуални идентитет савременог субјекта. Идентитет је појам под којим подразумевамо процес (само)одређивања појединаца и друштвених група, а за истраживачки задатак се поставља покушај одређења природе утицаја технолошки посредованих репрезентација сексуалности на креирање идентитета њених уживалаца. Уколико прихватимо становиште да је сексуални идентитет културноисторијски конструкт, остаје да се разјасни у којој је мери сексуални живот просечног корисника интернет порнографије производ сопственог, а колико колективног избора.

Теле-хибернизација потрошача

Осим чари доступности, анонимности и удобности, друштвене групе приликом конзумације порнографских садржаја на интернету уживају (и) у

иматеријалности њене медијске околине. Виртуелно окружење пружа халуциногени осећај пост-телесне егзистенције и раскида са традицијом принуде простора, времена и материје, те се корисник радо прикључује на машину за пројекцију „бестелесне свести у конзенсуалној халуцинацији матрице виртуелне телепрезентности“ (Nguen, Alexander 2001: 153). Како је „месност“ непријатна веза са светом сировог фактицитета, она се „симболички“ напушта. У циљу избегавања пораза физичке стварности, корисници интернета теже трајнијем боравку у виртуелном, а идеално тело постаје нестварно „тело виртуалног, које не једе, не пије, не уринира, нема столицу, и које се не умара нити разбољева“ (Lupton, 2001:146). Временски оквир уживања губи свој значај. Култура интернет порнографије јесте, дакле, култура *телесне телехибернације*. Пасивизацију тела, међутим, не одређује само „опијумска“ култура дигиталних мрежа. Велики број сати који корисници све више одвајају за посматрање порнографских садржаја није искључиво последица халуциногеног осећаја боравка у киберпростору. На интернету је доступан веома велики избор порнографских материјала, али трагање за одговарајућим садржајима може бити неочекивано дуго. Услед преобила избора, корисничке групе тешко раскидају са посматрачким ужитком. Део временског и физичког „заробљеништва“ огледа се у константном скретању ка невиђеном, у „бескрајном кругу жеље чији саставни део постаје чекање и понављање“ (Patterson Z, 2004: 110). Како се незаситост интензивира сваким наредним кликањем миша, потрошачке групе постају чвршће везане за екран и време проведено у хистеричној потрази за што „бољим“ и „квалитетнијим“ приказима постаје дуже. С друге стране, велики део посетилаца интернета штеди новац, те дуже „крстари“. Доћи до бесплатних садржаја на интернету је могуће, али захтева више времена и техничких вештина.

Све снажнија везаност људских тела са компјутерским терминалима упућује, дакле, на закључак да се оно “не може разлучити од његове рачунарске протезе” (Heim, 2001: 100). Прикованост потрошача даје нам за право да их поредимо са киборзима, као типом реторичке стратегије у разоткривању идеологије тела послушних технологији (Харавеј, 2008). Масовна употреба интернета у порнографске сврхе даје за право да тврдимо како су комуникационе технологије постају најзначајније оруђе за (поновно) обликовање наших тела, те да смо „сви ми на крају двадесетог века, у нашем митском времену, постали привиђења: теоризовани и исфабриковани хибриди машине и организма“ (Харавеј, 2008:606).

Појава „мастурбаторских класа“

Иако се можемо сложити са тезом да је порнографски режим одиграо важну улогу у промени слике о сексуалности као „слушкињи“ властите репродуктивне функције, не би требало да заобиђемо чињеницу о великој медијској моћи којом овај тип презентација дроби традиционалне обрасце интимности. Пошто промовише слику понашања које не садржи драму осећајности,

еротске љубави и индивидуалне интенционалности сексуалне жеље, интернет порнографија има значајног утицаја на преобликовање традиционалне политике сексуалног идентитета. Уколико прихватимо концепцију да се појединац у капиталистичком амбијенту „дефинише кроз оно што купује“ (Patterson M, 2005: 37), можемо да дођемо до закључка да селективно тумачење сексуалности у реализацији порно-индустрије оставља релативно значајне последице на плану интерперсоналне комуникације и интимности. Теоријска једначина којом долазимо до наведеног закључка је једноставна: уколико чињеницу о обиљу, доступности и первазивности порнографског материјала на светској електронској мрежи укрстимо са чињеницом о постојању снажне медијске моћи која се односи на подстицање идентификације потрошачких група са садржајем презентација које им се нуде, долазимо до закључка да је интернет порнографија све „утицајнији извор и место сексуалног саветовања“ (Nikupen, 2007: 84), „идеална“ слика људске сексуалности, узор према којем корисничке групе организују простор интимности као средишње тачке емотивне комуникације.

С обзиром на то да је сексуалност постала „централна фигура маркетинга, витална компонента продаје и потрошње“ (Weeks, 2002: 97), традиционални образац интимности – у чијим се оквирима сексуалност по правилу смештала и „скривала“ – почиње да се мења и прилагођава партикуларним интересима индустрије забаве. Како друштво постаје отвореније за утицаје технологије и медија посредством којих „слика више не може да представља реално, јер је она сама реално“ (Бодријар, 1998:14), порнографски програм утиче на начин којим потрошачке групе дефинишу своју сексуалност и интимност. Интернет порнографија личност своди на секс-машину. Приказујући део истине као њену целину, порнографска култура – у кружној форми свеопштег завођења – деконструира традиционалне обрасце интимности и успоставља духовни поредак „диригованог“ нарцизма. По порнографској митологији, кључни моменат постизања интимности и интерперсоналне блискости огледа се у сексуалном оргазму. Приказујући сексуалност као физиолошки процес који појединцу не обезбеђује могућност остварења самооткривања, суочавања пред другом особом и стварања трајних веза на основу емотивне блискости, интернет порнографија утиче на „драматургију“ љубавних односа у стварном свету. Поништавајући вредност дискурса романтичне љубави и интерактивне емпатије, порнографска „похлепа погледа“ сужава могућност хуманизације људских односа. Интимност се губи током процеса комерцијализације, а тајна која обавија интимне односе бива деконструисана у циљу апотеозе баналног и непосредног. Програмско „насиље над тајном“ обесхрабрује осмишљавање интимизације људских односа, и на неочекивани начин ова индустрија преузима важну улогу у формирању превладавајућих норми сексуалног понашања. Како тржишне снаге преузимају многе функције породичног живота, „економија похоте“ почиње да врши функције управљања и контроле људске интиме. Сексуалност се отима породичној контроли, а експ-

лозија експлицитних садржаја кроз процес „банализације огледала“ (Венсан) доводи до тога да учење потребама и сексуалном животу „више не мора да буде вођено институционализовано унутар породице“ (Castells, 2002: 361). Интимност заправо престаје да врши функције водича за задовољење индивидуалних потреба и жеља.

Да бисмо доказали да је интернет порнографија врста самоостварујућег сајбер-пророчанства – тип презентације сексуалности која на њу значајно утиче – потребно је да одредимо природу психичких и друштвених реакција проистеклих из изложености овим садржајима. Упркос чињеници да је истраживање људске сексуалности методолошки захтевно и да би добијеним резултатима требало приступити са великом мером научног опреза, можемо да се сложимо да већина истраживачких пракси потврђује становиште да је изложеност порнографским садржајима релативно битна компонентна у савременом процесу фрагментације традиционалног обрасца интимности. По истраживању из 2004. године, на преко 15.000 корисника интернета (www.msnbc.com, 2004), 37 процената анкетираних жена које су имале прилику да се упознају са порнографским садржајима изразило је забринутост у вези са питањем задовољења сексуалног партнера. Петнаест одсто анкетираних жена је изразило да осећа „порнографски притисак“: приликом сексуалног чина препознају мушкарчева очекивања да би требало да се понашају попут порно-глумица. Скоро педесет одсто мушкараца је изјавило да је током гледања порнографских садржаја путем интернета „превише мастурбирало“, док је 35 одсто анкетираних искрено изјавило да је секс са досадашњим партнером изгубио привлачност. По онлајн истраживању из 2005. у којем је учествовало 2.555 „виртуелних грађана“ Сједињених Америчких Држава (www.harrisinteractive.com, 2005), чак 51 проценат мушкараца је изјавило да је порнографија изменила њихов систем очекивања који се односи на то како би „идеална“ жена требало да изгледа, док је 34 процената анкетираних жена изјавило како конзумирање наведених садржаја од стране мушких партнера тумачи као тип сексуалног неверства. По неким подацима (Paul, 2005: 166), Америчко удружење брачних адвоката је увело посебну праксу која се бави процесуирањем развода узрокованих честом потрошњом интернет порнографије. По истом истраживању, чак 58 одсто развода који су узроковани посредством претеране или скривене употребе технологије интернета односи се на порнографију. Истраживање из 2007. године (Kinnick, 2007) је показало да је примена оралног секса код тинејџера готово удвостручена у односу на период када интернет порнографија није била део “мејнстрим” културе. На узорку од 1700 тинејџера доказано је да су они који су користили интернет порнографију по правилу брже улазили у свет одраслих: “и док су тинејџерке у претходним временима момци ‘вијали’, порно култура је осећања тинејџерки редуковала на оно што оне морају да раде: од облачења, преко сексуално провокативног плеса до учешћа у сексуалном понашању које одговара сценарију (мушке) порнографије” (Kinnick, 2007: 22). На крају крајева, инди-

кативна је појава сајтова “специјализованих” за приказивање секса који се на интернету нашао без сагласности или знања оба или било којег партнера. Тренд продаје садржаја који приказују сексуални чин између људи који нису “професионални” глумци сведочи да је дошло до радикалне редефиниције значења интимности у савременом добу. Док у времену претходних медијских култура није било могуће очекивати да ће, без сагласности, “дешавања” из нечијег кревета постати предмет интересовања милионског аудиторијума, савремено доба је сведок тренда појављивања садржаја који говоре да је информациона технологија интернета допринела да интимност, парадоксално, постане “јавна ствар”. О комерцијализацији интимности јасно сведоче сајтови типа www.sellyoursextape.com, www.pawnyoursextape.com специјализованих за посредовање између партнера који своју интимност визуелно “уступају” и оних коју су за то спремни да плате.

Паралелно повећању броја корисника интернета, у савременом друштву препознајемо масовну појаву “*порно-зависности*”. Под овим појмом подразумевамо поремећај у контроли конзумације који се манифестује дугим и учесталим “излетима” у свет сајбер-секса. „Порно-зависност“ значи да је “рекреативна” функција посматрања доведена до нивоа опсесије и да се овај појам односи на стање свести потрошача коју је захватила “метастаза уживања” (Жижек). С обзиром на то да побољшава услове потрошње, технологија интернета бива једна од кључних агенаса „порно-зависности“ која се испољава као неодољива страст за посматрањем порнографских садржаја по цену губитка породице, пријатеља, новца, угледа и слично. По подацима из 2004. године (www.msnbc.com, 2004), око 17 одсто потрошача интернет порнографије је признало да има проблема са кликањем миша на икону „turn off“. По неким истраживањима (www.pornaddicthub.com, 2009), број зависника од интернет порнографије се у данашњем друштву креће између четири и шест милиона. Да је опсесивно посматрање порнографских садржаја на интернету постала појава масовних размера индиректно потврђује и све већи број страница с психотерапеутским амбицијама: www.no-porn.com, www.newlifehabits.com, www.familydynamics.net, www.sexualrecovery.com, www.drugrehabcenter.com... Како интернет обезбеђује обиље избора и пријемчиве механизме за лагодну потрошњу, не чуди ни масовност поремећаја контроле саморегулације.

С друге стране, социокултурна паника коју ствара хедонистичко трагање за ‘правим избором’ резултира „падом“ у „*солипсизам мастурбаторског ужитка*“ (Patterson Z, 2004: 105). По истраживању из 2005. године (Paul, 2005) 75 процената од 7.037 анкетираних лица је изјавило да је приликом онлајн посматрања порнографије мастурбирало. С обзиром на то сексуални чин презентује као тип континуиране екстазе с нагласком на млада и акробатски вешта тела, конзументи интернет порнографије бивају суочени с индустријализованом импресијом да „други вечито имају више“ и да је „оно што имају у интимној вези мање него што би могло“ (Paul, 2005:90). Порно-

графски атак на чула, подстрек на секс, те елефантизација сексуалних жеља резултира појавом „мастурбаторских класа“. Како се догађаји иза екрана подводе под импресију „то-раде-сви“ тако се и рађа жеља за реализацијом истог док, с друге стране, „недостатак“ (испуњења жеље) бива компензовано мастурбацијом. Све већа изложеност омладине наведеним садржајима сугерише да ће појава „мастурбаторске класе“ бити присутна и у будућности: по истраживању из 2004. године (Paul, 2005) чак 71 проценат анкетираних тинејџера се сложило да је „видело више порнографије онлајн, него у класичним медијима“, док је по истраживању London School of Economics (Paul, 2005) чак 60 одсто анкетираних тинејџера изјавило да је конзумирало сексуално експлицитне слике путем интернета. Да је интернет порнографија преузела део друштвене улоге увођења у свет одраслих потврђују и резултати истраживања из 2004. године (www.washingtonpost.com, 2004): од 70 милиона корисника интернет порнографије у Америци 11 се односи на децу испод 18 година. Истраживање из 2008. године (Sabina, Wolak, Finkelhor, 2008) је на узорку од 563 тинејџера показало да је 93 процената особа мушког пола било изложено порнографским садржајима током адолесценције, док је порнографске материјале посматрало 62 процента припадница женског пола – у најчешћем случају невољно. Скоро 73 процента анкетираних је изјавило да су били упознати са садржајима интернет порнографије пре него што су напунили 18 година. Знајући да се „лојалност бренду и потрошачко поверење структурише од младости“ (Paul, 2005:206), те да се културни обрасци и типизирани начини понашања усвајају несвесно, вероватно нећемо погрешити уколико закључимо да је интернет порнографија једна од кључних оса око које потрошачи креирају властито сексуално понашање и „нови речник сексуалних потреба и жеља јесте продукт онога што, у најбољем случају, можемо назвати *колективном самоактивношћу*“ (Weeks, 2002:127).

Визуелна фаворизација непосредног телесног ужитка смањује значај традиционалне политике интимности. Полазећи од становишта да љубавни односи и емотивна партнерства не би требало да буду део друштвених аранжмана, него последица личног избора утемељеног на равнотежи привлачности, појуде, поверења, компатибилности и слично, закључујемо да интернет порнографија убрзава процес десупстанцијализације интимности започет у режиму „традиционалних“ информационих технологија. Слободна циркулација порнографских слика у оквиру светске електронске мреже је успоставила перпетуирајући процес глобализације сексуалности, а интимност се симултано „распршује у неку врсту комуникацијског манира, јер ни доминантна концепција љубави, ни савремени начин живота не подупиру остварење стварне, нужно ризичне интимности“ (Štulhofer, 2004: 10). Уверен да посматрање (туђих) сексуалних искустава уноси свежину и реконфигурише важан део егзистенцијалне позиционираниости, појединац савременог доба почиње да води љубав са „сликом“, редукујући хуманистички капацитет препознавања Другог и могућности заснивања везе на „емотивној комуникацији у којој су наг-

раде – проишле из такве комуникације – главна основа настанка везе“ (Giddens, 1994: 72). Поистовећујући слободу потрошње са слободом у животном смислу, корисничке групе пристају на порнографску уцену „да је све истинито“ (Бодријар, 2008) и постају заробљеници метадискурзивног језика капиталистичке „производње масовне незаситости“ (Бауман). То, међутим, не значи да је свако конзумирање порнографије вид отуђења: оно може бити пролазни облик задовољавања радозналости, покушај фиктивног превазилажења сексуалног незадовољства, форма учења о богатству људске гениталности, покушај остварења сексуалне жеље за променом и слично. Ипак, како се ради о учесталој појави и континуираној пракси „кибер-гомиле“ имамо права да говоримо о друштвеном процесу фрагментације традиционалне политике интимности оличене у стварању психо-социјалних навика строгог раздвајања љубави и сексуалности.

Грађански ентузијазам пристанка на овакву врсту моћи црпи се, дакле, из привидног осећаја слободе коју виртуелна култура и потрошачки активизам пружају. Вулгаризујући процес размене тајни особен за сферу интимности, савремена индустрија ужитка поставља око сексуалности особен „дискурс-заклон“ (Фуко). Иако нису подведени под негативним облицима забране – карактеристичним за институционално функционисање моћи – порнографски садржаји на интернету мењају комуникативне кодове културе реконфигуришући интимност у (под)систем (еманципованог) ропства жељама других. С обзиром на то да је преобликован у нестварно пријатан простор друштвеног маштања и досезања трансцендентног, не чуди ни опсег утицаја интернета на део свакодневице која је, по теорији, удаљена од моћи и утицаја других (капитала, технологије, политике). Такође, не чуди ни моћ којом теле-презентност сексуално експлицитних слика интимни живот потрошача лишава права на тајну која би сексуалном идентитету евентуално могла да да печат јединствености и непоновљивости. Како у стварном свету нема утопијских пројеката који обавезују на колективни занос према одређеним структурама смисла, радни етос, одговорност и стваралачка игра се транспонују у могућности „Бога-машине“, а на основу глобалне „*ломаме за оргазмом*“ стиче се и утисак да је крајњи наум корисничких група избегавање одговорности стварног света. Мрвећи осећај за стварност, интернет порнографија умањује могућност хуманизације интимног живота и реafirмације социјалних односа који, за разлику од њихове форме у киберпросторвремену, не морају бити голе ре-презентације и „промишљене и селективне креације са недостатком одговорности“ (Nguen, 2001: 174). У име наводне радикализације слободе, индвидуа пристаје на десупстанцијализацију сопствене бити – фрагментацију интимности – за чију цену не мари, јер је, заслепљена бљештавилом медијског спектакла, вероватно није ни свестан.

Медијски „терор интензитета“ (Štulhofer) интернет порнографије – посредован мрежном архитектуром информацијског повезивања – можемо окарактерисати као једну од важних препрека стицања индивидуалне аутоном-

ности, важне одреднице интимности и сексуалне еманципације. У складу са наговарачко-експресивним квалитетом свог капитал-језгра и ослоњена на иманентне „еманципацијске“ покрете самосвести и *идентитетске култове* „самоослобођења“, интернет порнографија негује кохерентни сет представа о сексуалности које карактерише висок степен медијске принуде. Појединац савременог доба верује да је његова интимност аутономна пред налетима социјалних и политичких сила, али је поента у томе што савремена порно-индустрија има моћ индустријализације сексуалних хтења: сексуални фантазми, као идејно скровиште сексуалне жеље, „резидууми желећих машина“ (Делез, Гатари, 1990: 315), постају потчињени јединственим законима спољашњег тржишта, да би стекли и црте анонимности особене за корпоративно пословање. Развијајући егоцентрични потенцијал појединца, уместо развијања функције аутономности, интимност модерног доба постаје „демократски отворена“ за скривене утицаје моћи скопичког режима интернет порнографије: уместо да буде „последње“ прибежиште људског самоостварења и еманципације, у простору интимности реализује се генеза сексуалне пермисивности и културног конформизма. Обезбедивши порнографском програму форму „луксузног облика трансценденције“ (Бодријар, 1994: 18), друштвено-економски систем капитализма недвосмислено верификује лакановску тезу по којој је жеља увек жеља Другог. Утичући на људску интимност која би по правилу требало да се креће „сопственим законима, и мимо сваке спољашње сврхе“ (Хабермас, према Милић, 2007: 37), наведена врста визуелне интерпретације успева, на известан начин, у ономе што нису ни неки тоталитаризујући дискурси.

Лудизам капитала и 'realcore' (ест)етика

Део теоријских струја види у интернет порнографији елементе људске игре. По овом схватању, виртуелни трансфер сексуалних фантазама лабави рутину свакодневног живота и пружа могућности изналажења начина за модификацију и сублимацију разних типова индивидуалне и социјалне напетости. Међутим, како је исконска потреба за игром лишена добити – јер се задовољство налази у њој самој – теза о њеној *лудичкој црти* захтева разјашњење. Целост истине се вероватно може потражити у чињеници да интернет порнографија донекле даје могућност за испуњење ове потребе, јер, ипак, бива уобличена односима у којима калкулација носи предност над креативношћу и слободним стваралаштвом. Интернет порнографија је тип визуелне игре у којој чврста правила поставља новац а не људски дух, то јест тип игре у којој утилитарност и експресивна визуелизација инструменталног односа између људи поништава иманентну функцију компензације, разоноде, рекреације. Пошто епоха касног капитализма „тежи да обухвати сваки аспект и ниво стварног, све док не постане универзум“ (Коковић, 2000: 152) лудизам интернет порнографије можемо да одредимо као игру игре у реализацији система перманентне експлоатације којем је, као и сваком односу снага, „свој-

ствено да се скрива као такав и да постиже своју потпуну снагу само зато што се крије као такав“ (Бурдије, према Бодријар, 2008: 481). Упркос што богатство слика на интернету даје шансу да сексуалне жеље „актуелизује“ у бескрајној играчкој комбинаторици визуелних сценарија, потрошач порнографских садржаја несвесно усваја метадискурзивни језик профита који је људску потребу за игром – па и оном која се тиче људске сексуалности – претворио у занат.

С друге стране, истраживачкој пажњи термитски упорно измиче јесте чињеница да се извесни елементи људске игре – као простора „у којем се човек потврђује као слободан и независтан од друштвене нужности“ (Коковић, 2005: 170) – могу пронаћи у аматерској продукцији интернет порнографије. Мрежна структура интернета је радикално проширила учинак технологије комуникације: корисничке групе релативно лако долазе до сексуално експлицитних сцена у којима учествују „обични“ људи, док, са друге стране, сви појединци са приступом светској електронској мрежи добијају прилику за информацијско самоорганизовање – и постављање снимака који верно и детаљно документују њихов сексуални живот. Аматерска је порнографија на интернету конзеквенца „системског“ ентузијазма људи спремних за „ослобађање од отуђујућих ефеката репрезентације“ (Hillyer, 2004: 55), вољних да дистрибуцијом документарних записа интимности сексуални идентитет отварају ка визији међуљудских односа у којем „експертиза“ није надвладала импровизацију, ригидна подела рада креативну флуидност стваралаштва, и у којем механички перформанс самооплодне капитала није надвладао примордијалну потребу за игром. Аматерска порнографија на интернету једна је у репертоару доказа да индустрија забаве није (у потпуности) поништила људску потребу за игром коју – услед исконских специфичности природности, маште, заноса, осећајности, драматичности, фантазије, као и могућности за побољшање комуникације и интензивирања интерперсоналних односа – дефинишемо и као одраз *пуноће друштвене егзистенције*.

Да бисмо потврдили „побуњенички“ квалитет наведених материјала посетили смо неколико интернет адреса. Сајт www.amateuralbum.net нас уверава да су у питању садржаји који верно портретишу људску сексуалност и истинске жеље судеоника. Сајт функционише по систему бесплатног чланства, и уласком у виртуелну комуно добија се могућност посматрања фотографија и видео снимака разврстаних у 14 категорија. Након што смо се учланили у наведену електронску заједницу, отворила нам се могућност бесплатног посматрања фотографија и клипова створених у „кућној радиности“. Да су у питању садржаји који сексуалност документују потврђујемо анализом: у питању су људи различитих старосних група, а прикази гениталија и сексуалног чина су у значајно мањој мери подређени „естетским“ стандардима порно-индустрије. Постављене фотографије и видео-клипови носе дигитални потпис њихових аутора, а веб сајт даје могућност успостављања контакта са њима, као и остављања различитих коментара. Сајт нуди и могућност сазнања основних

података о аутору снимака и филмских клипова, као и кратак опис свега онога што карактерише његов или њен сексуални идентитет. Изузев тога, свим корисницима је понуђена прилика да постављају властите материјале под условом да су аутентични, да особе на њима имају више од 18 година и да особа која их поставља сноси одговорност за тај чин.

Веб сајт www.amateurhostel.com нуди 24952 фотографије. Оне су разврстане у 12 категорија, посматрање је бесплатно, а укључује могућност коментаришања и давања оцена. Анализом ових садржаја потврђујемо тезу по којој њени корисници учествују у „фантазији приватног приступа особи“ (Patterson Z, 2004: 112), и савршено верним приказом „несавршености“ секса који реализују „обични“ људи овај сајт доприноси аргументацији да је аматерска порнографија резултат „жеље да видите некога како ради нешто, јер жели бити виђен. Ти људи то снимају јер сте и ви део игре. Ви сте публика, а њих сексуално узбуђује то што се ће се неко сексуално узбудити због њих“ (Mesina, 2007). И овај портал нуди посетиоцима могућност да „уpload“-ују своје снимке и тиме обогате дигиталну архиву слика које, за разлику од традиционалних типова репрезентације, „груди поносно приказују попут свих осталих предмета у кући“ (Mesina, 2007). Сајт www.homemadempges.com сугерише да је популарност аматерских садржаја пропорционална њеној потенцији понистења медијског спектакла карактеристичног за традиционалну секс-индустрију. С обзиром на то да су понуђени садржаји у највећем броју случајева немонтирани видео-материјали, можемо се приближити закључку да и овај сајт, за разлику од комерцијалних сајтова порнографске индустрије, „мање посредује“ између посматрача и садржаја њиховог интересовања.

Сексуалност је у случају аматерске продукције представљена као област коју контролишу њени актери, а не императиви капиталистичке логике пословања. Разноврсност понашања и ситуација у којима се сексуални чин реализује упућује на закључак о извесном повратку контроле гледалишту у смислу управљања и конструкције медијских презентација стварности. Усмерен против рутинизације свакодневице, „realcore“ интернет галаксије ужива популарност, и у отклону од беспрекорног бљештавила “нарученог” секса, наречена порнографска “поетика” доприноси демократизацији сексуалне жеље, интимних односа. Непозната лица улазе у фокус пажње, и као “парада несавршено обичних људи са савршено уобичајеним перверзијама и сексуалним склоностима” (McNair, 2004: 124), аматерски снимци представљају трачак „креативности“ сексуалне игре.

Иако се, дакле, не можемо сложити да природа ових садржаја недвосмислено потврђује да су њихови актери простор интимности организовали према кодексу рестриктивне сексуалне етике, нити да су интимност у свим случајевима верификовали као простор у којем се остварује висока емотивна блискост и интерактивна емпатичност, вероватно нећемо погрешити уколико закључимо да је тренд кибернетизације кућних порно-записа један од начина на који појединац употребу технологије “отима” од тржишног система раз-

мене. Без обзира што одређени садржаји неодољиво подсећају на драматургију сексуалности коју потенцира секс-индустрија, аматерска продукција материјала “за одрасле” једна је у репертоару тактика којима се метадискурзивност традиционалне порнографске производње доводи у питање. Пошто посматрач има прилику да путем интернета ступи у контакт са људима који су створили садржај, он има и прилику да уђе у сложени универзум људских, а не искључиво потрошачких (интер)акција: “многи су људи приметили промену у свом сексуалном животу, од “лагано уврнутог” до “потпуно изокренутог”. Већина њих почела је прво примати слике, а онда су набавили камере и сами почели снимати. Опонашање, дакле, има своју улогу: њима се свиђа оно што виде и желе радити исто. Готово сви са којима сам контактирао били су несвесни импликација – друштвених, футуристичких, интернетских – онога што раде. Они нису имали богзна шта рећи о тим сликама, никакве културолошке спознаје, али су били срећни што могу изнети сочне детаље о месту на којем се снимало: многи су од њих чак водили интернет дневнике, дугачке текстове којима су пратили слике, који служе даљем доказивању њихове стварности” (Mesina, 2007). Иако се у некој мери можемо сложити да је масовна страст за излагањем сопствене сексуалности једна од културних последица превласти порнографске визуелне стратегије, много аргумената иде у прилог концепцији по којој посматрање аматерске порнографије лучи значајно *дружчији тип сајбер-моћи*. Иако репродукује извесне порно-митове, интернет технологија отвара присталицама аматерске продукције довољно простора за алтернативне презентације сексуалности. У оваквом медијском окружењу, појединац може да исказује сексуалност на начине који је не подвргавају законима тржишта, као што и њене актере не подвргавају потрошачким стратегијама деперсонализације. Људска потрага за ужитком не мора да буде вођена у оквиру доминантног културног обрасца потрошње, и разноврсност садржаја аматерске порнографије сугерише да у “идентитетског стратегији” савременог човека важне улоге могу да играју експеримент, креативна игра, импровизација. Масовна употреба интернета у циљу производње, дистрибуције и посматрања „приватних“ порно-снимака не значи да сексуалност напоскон постаје део „реалног“, те да је у питању визуелна стратегија „непосредне посредности“ имуне на симболизацију и повезивање са доминантним културним значењима. Иако се можемо сложити да у извесном смислу баналност експлицитности – карактеристичну и за аматерску порнографију – „површину смисла непрекидно изврће у површину илузије“ (Бодријар, 1998: 27), ентузијазам којим друштвене групе употребу интернета преусмеравају у сексуалне сврхе симултано сведочи, међутим, о могућности растакања тоталитаризујуће „објективне илузије“ (Бодријар, 1998) медијске машине глобалног капитала, као и о томе да начини институционализовања и легитимисања пракси друштвене контроле и конструкције људске сексуалности не морају бити чврсто повезани са културним нормама које прописује капитализам.

Сексуализација родне неједнакости

Једна од важних одредница моћи којом порно-индустрија обликује идентитетску политику савременог света огледа се у томе што продубљује и „продужава“ историјско искуство *структурних противречности патријархата и капитализма*. Попут „традиционалне“ медијске културе, порнографски садржаји интернета потврђују присуство идеологије мушке супремације. Динамичном циркулацијом и насртљивом понудом порнографских слика у којима је женска сексуалност представљена на начин који сугерише њен инфериорни положај у односу на мушкарца, интернет порнографија се ближи процесу „леgitимизације сексуалног узнемиравања и насиља као форми сексуалне забаве и ужитка“ (Russo, 1998: 19). Отвореним приказивањем сексуално експлицитних сцена у којима је жена представљена као сексуални објекат потчињен нагону мушкарца, спремна и вољна да трпи разне форме сексуалног насиља и грубости, дигитална порно-индустрија прецизно спроводи патријархалну политику родног идентитета. Како корисничким групама преноси поруку да је жена „унутар, али и ван порнографске индустрије, инфериорно биће“ (Russo, 1998: 20), и да је њен инфериорни положај директна последица њене сексуалне природе, порнографија виртуелног царства снажи друштвени систем доминације одређених друштвених група над другима. У циљу што већег сексуалног узбуђења и забаве, порно-индустрија – којом управља бели, хетеросексуални мушкарац западноевропског културног блока – конструише представе о жени као сексуалном објекту, а конзумацијом ових производа појединац даје пристанак на сексуализацију родне неједнакости. Сводећи сексуално експлицитне сцене у којима жена „пристаје“ на језик насиља и потчињености на форму забаве и потрошачког ужитка, порнографска индустрија маскира друштвени процес родне дискриминације. Присвајањем информационе технологије интернета, она своје производе смешта у медијско окружење виртуелне стварности, што по правилу подразумева лакшу идентификацију између потрошача и садржаја робе. За разлику од релативно лако уочљивих формација моћи политичке метафизике, модерни суверенитет се ослања на моћ флексибилности капитала који, дакле, класичну психотелесну потчињеност прикрива визуелним формама забаве и конзумеристичког ужитка. Глорификацијом супериорности мушке сексуалности интернет порнографија динамично наставља легитимизацију родне неједнакости. Штавише, неједнакост је постала легитиман предмет тржишних трансакција: сајтови који приказују сексуалну потчињеност су изузетно популарни и својим творцима уредно доносе приход.

Пошто говоримо о медијуму који има снагу да реинтерпретацију искуства претвори у искуство само, идеологија мушке надмоћи је легитимизацијска тактика савремене политике родног идентитета као комплексног универзума менталних представа које дају одговор на питање „шта значи бити мушкарац или жена у конкретном простору и времену“ (Waylen, 2009: 6). Посматрајући

порнографске садржаје на интернету долазимо до закључка да се потрошачким групама нуде типизирани слике сексуалног понашања жене, а ефективна идентификација која проистиче из потрошње садржаја у киберпростору доприноси и изградњи релативно трајне слике о родном идентитету жене као сексуално распусне и(ли) потчињене. Све дужим боравцима у свету интернет порнографије – киберпростору где се сексуални односи своде на располагање другим бићем – потрошачи губе потенцију препознавања инфериорности другог јер је маскирана визуелном стратегијом природне „датости“. Обиље дигиталних слика које приказују жену у (сексуално) инфериорном положају даје све више права да говоримо о „преласку са удобних старих хијерархијских доминација на застрашујуће нове мреже информатике доминације“ (Харавеј, 2008:619).

Уколико пођемо од становишта да се експликација субординације жене у порнографским приказима може састојати од приказа у којима се жена „представља као објекат, ствар или комерцијална вредност, као сексуални објект која ужива у понижењу и болу, силовању или другим облицима сексуалног насиља, у којима се приказ жене ограничава на делове њеног тела, у којима је жена изложена пенетрацији од стране животиња или ствари, или у порнографским сценаријима у којима је жена деградирана, инфериорна, тортурисана, понижена, повређена а који сугеришу да је реч о условима слободног сексуалног чина“ (Dworkin, McKinnon, према: Russo, 1998:14), легитиман поглед на стандардну понуду нас уверава да је реч о стабилном процесу производње родне неједнакости. За разлику од порнографије која се дистрибуира путем телевизије, филма, видеа, магазина и – где је било потребно посматрати производ у целости да би се „издвојили“ елементи идеологије полне дискриминације – интернет нас данас релативно лако повезује са сајтовима специјализованим за приказ сцена у којима жена не ужива у третману који као партнер заслужује. За разлику од порнографије претходних информатичких технологија, када се ни по наслову производа није са сигурношћу могло утврдити да је у питању материјал који глорификује мушку надмоћ над женом, глобална електронска мрежа њима отворено манипулише. У циљу што веће популарности и могућности остварења зараде, веб сајтови као да се утркују у глорификацији насиља, потчињености и објективизације женског рода. У намери да емпиријски потврдимо ову тезу посетили смо неколико сајтова, а аргументе којима ћемо покушати да потврдимо образложену тезу смо организовали у четири групе, по угледу на аналитичко-појмовни апарат других истраживача (Jensen, Dines 1998). Групе доказа који потврђују да је сајбер-порнографија једна од важних генератора процеса родне неједнакости насловиле смо према типу порнографског стереотипа.

а) *„Њено тело јесте она:* визуелна стратегија објективизације жена се спроводи са циљем реконфигурације женске сексуалности у ствар којом се може трговати. Остављајући по страни све емотивне и психичке особености, жена је у порнографској слици сведена на тело (или њен орган), увек спремно

и жељно секса. Један од веома илустративних примера објективизације жене јесте начин којим се оне именују, а предњачи обичај да се припадница овог пола ословљава са „pussy“ или „cunt“ (енглеске речи из колоквијалног говора која означава полни орган): www.cuntcirkus.com, www.rawpussy.com, www.cuntdump.com, www.pussy.org, www.cuntlog.com, www.cuntcore.com, www.bornpussy.com, www.hotyoungpussy.org, www.pussycute.com...

б) „Жена је увек вољна да се потчињава свим сексуалним захтевима мушкарца“: у порнографским представама жена је увек вољна да се потчињава свим сексуалним захтевима мушкарца. Веб сајтови са симпатијама портретишу сексуални чин између жене и њеног „оца“ (www.dadsfuckdaughter.net), „радног колеге“ (www.officeporn.com), великог броја мушкараца (www.gangbangwife.org, www.alotofgangbang.com, www.gangbangqueens.com...). Сексуалним захтевима мушкарца не могу да одоле ни младе (www.barelylegal.com), нити старије (www.grannypornvids.com). Оне су спремне за сексуални чин и уколико не познају сексуалног партнера (www.bangbus.com), чак и уколико је мушкарац изразио жељу за сексуалним чином који не може бити нигде друге изведен него на улици, парку, јавном градском простору (www.streetblowjobs.com). С друге стране, због дивље „жеље“ за сексом, жена се на назива „курвом“ (www.homewhores.com, www.dirtylittlewhore.com), „дрољом“ (www.slutaddict.com, www.nudeslutpics.com, www.adultbitch.com, www.freepornbitch.com, www.bitchdump.com), „нимфоманком“ (www.nymphogranny.com, www.nymphocenter.com, www.uknymphos.com), „дивљом“ (www.wildgirlsxxx.com). Она је, на крају крајева, та која пристаје на пенетрацију с представницима животињског царства (скоро сто процената `зоофилске порнографије` односи се на репрезентацију сексуалног чина између жене и коња, пса, свиње: www.zootube365.com, www.bestzoosex.com, www.gzoo.org).

ц) „Жена је увек вољна да се потчињава свим сексуалним захтевима мушкарца, чак и под условима да то укључује бол, насиље...“: релативно велик део порнографских садржаја се односи на приказ сексуалног чина који укључује nanoшење бола, насиље, тортуру или врсту сексуалног узнемиравања. Анализом неколико сајтова овог типа долазимо до закључка да је жена у готово свим случајевима та која трпи: www.bondagester.com, www.welovepain.com, www.roughporn.tv, www.iamroughfucker.com, www.allroughsex.com, www.sadismtube.com, www.bondagetube.tv, www.sexforpain.com, www.extreme-bdsm-movie.com, www.tittorture.biz, www.spanking-experience.com... Жена је та која „воли да боли“, која је у циљу задовољења сексуалних прохтева мушкарца „спремна“ да прима бол, тортуру и разне форме сексуалног насиља. Она је та која у порнографским приказима трпи све врсте насиља ради повећања сексуалног ужитка партнера. Призори које посматрамо сугеришу да жена, као таква, ужива у сексуалним односима у којима јој мушкарац причињава неку врсту понижења или бола. Веома раширен мотив интернет порнографије јесте слика мушкарца који у чину понижења при-

паднице женског пола осећа сексуално узбуђење. Интернет је „дом“ великог броја сајтова специјализованих за приказивање сексуалних односа где велики број мушкараца по много мањем броју жена (обично једној) „изливају“ семену течност исказујући сексуално узбуђење речима које доносе (додатни) осећај понижења и инфериорности: www.germangoogirls.com, www.megacum.org, www.welovebukake.com, www.thecumslut.net, www.cumonherface.com, www.spermsnow.com, www.gangbangcumbath.com, www.bigcummovies.com, www.longcumorgy.com, www.facialwhore.com, www.bukkake-facials.com...

С друге стране, „електронска обичајност“ самоумрежавања и самообјављивања јесте извор креације алтернативног света порно сајтова, који имају за циљ равноправни третман жене у визуелним репрезентацијама сексуалности. „Желели смо створити нешто субверзивније и изазовније од типичне порнографије, веб страницу која заиста промовише замисао да су модели особе, а не тек тела“ (Calderone, 2007) – званична је изјава једног од оснивача сајта www.suicidegirls.com, предузећа из Сједињених Америчких Држава који окупља присталице панк покрета и особе алтернативних укуса. Протагонисткиње садржаја на овом сајту имају слободу да се представе како желе, а просечан посетилац може да за четири долара посматра крајње неконвенционалне порнографске призоре у којима су жене представљене као особе, а не тела, и са којима могу да остваре комуникацију, размењују коментаре, утиске и томе слично. Такође, на интернет адресама www.burningangel.com, www.pornforwoman.thumblogger.com, www.rakelliekki.com проналазимо провокативне садржаје који, на одређени начин, остају „верни“ феминистичким уверењима. Упркос очигледном повећању ’женске порнографије’, „жена остаје маргинална циљна група порно индустрије“ (Paasonen, Nikunen, 2005: 10), а сексистички призори виртуелне стварности интернета остају важно упориште комерцијалне забаве за одрасле.

Иако се не може са сигурношћу тврдити да је порнографија „централна пракса идеологије субординације жене“ (Dworkin, 1988), вероватно нећемо погрешити уколико закључимо да порнографска пракса наставља с репродукцијом родне неједнакости и обликовањем родног идентитета коју инспирише и контролише беспопштедни систем капиталистичког пословања. „Електронска хегемонија“ мушкости карактеристична за интернет галаксију јесте релативно стабилна основа за њено утемељење у стварном свету: „масовно посматрање жене као (сексуално незаситог) чудака који се креће од партнера до партнера има утицаја на креирање концепта по којој жена није вредна пажње и бриге у дуготрајним везама“ (Zillmann, према Paul 2005:243). Конзумација представа о жени као (сексуално) инфериорном бићу утиче на савремену политику рода која преузима прерогативе суптилне тактике биополитичке моћи. Како порнографским садржајима влада хетеронормативни дискурс женске инфериорности и како људску свакодневицу савременог доба можемо представити као математички збир онлајн и офлајн искустава, веро-

ватно нећемо погрешити уколико закључимо да је интернет порнографија модерна верзија друштвене механике за пренос и еманацију моћи потчињавања. Како се „рационалност моћи огледа у рационалности њених тактика“ (Фуко, 2006:108), компјутерски посредована реконфигурација биополитичког процеса родног жигосања у привлачне форме потрошачког ужитка јесте порнографска тактика репродукције сексуалних норми које, обзиром да су изграђене око стереотипних конструкција, по правилу укључују употребу апарата „меке“ репресивности. Порнографска опсесија представама које жене постављају у сексуално инфериорни положај оставља утицај на милионски аудиторјум, а конзумацијом наведених слика прећутно се даје пристанак на живот у условима који род структуришу као „непрекидну активност извођену, делом, без нечијег знања и без нечијег хтења“ (Butler, 2004:1). Док је у традиционалним друштвима била регулисана подвргавањем репродуктивној улози, женска сексуалност се у контексту савременог друштва ефектно регулише потрошачком аксиоматиком медијских репрезентација, а истицање њеног ослобођења од некадашњих инстанци управљања – препознатљиво у порнографском стереотипу о жени као особи чија се слобода мери сексуалним апетитима – има за циљ да прикрије репресивни карактер друштвеног живота јер, напokon, сама идеја о сексу „омогућује да се избегне оно што моћи даје – моћ“ (Фуко, 2006:173).

Електронски „queer рај“

Интернет порнографија доноси значајан обрт који се тиче исказивања идентитета мањинских сексуалних заједница. Обрт је утолико значајнији уколико прихватимо становиште да је сексуалност у модерној култури постала неизоставни „део нашег идентитета и самопроцене, док се неки људи чак дефинишу кроз своју сексуалност“ (Abramson, Pinkerton, 1998:58). За разлику од традиције етикетирања хомосексуалних, бисексуалних и транссексуалних група појмовима неморала, лудила или беде, савремено их друштво путем употребе информационих технологија чини културно видљивим. Важно питање које проистиче из проблематизације односа интернет порнографије и друштва посткинсијевског света тиче се утицаја између сексуалне политике порнографског режима и настојања геј, лезбо и транссексуалних покрета да слободно изражавају сексуалне жеље и да културна искуства сублимирају у поредак који њихову сексуалност неће стављати под репресивни апарат хегемоничне хетеронормативности. Пошто представља резултат „комплексног скупа интерактивних варијабли, међу којима су генетски, физиолошки, психосоцијални и културни фактори“ (Булох, 2004:238) – и пошто комерцијализација сексуалности производи норме које је даље одређују – остаје да се разјасни како потрошачка култура утиче на културни статус и сексуални идентитет хомосексуалаца и припадника других, мањинских заједница.

Иако се не можемо сложити са ставом да је у контексту савременог светског друштва хомосексуалност постала „означитељ стила, елеганције и

пожељности“ (McNair, 2004: 151), вероватно нећемо погрешити уколико се сложимо са становиштем да је истополна сексуалност током друге половине XX века призната као *засебан сексуални идентитет*. Упркос чињеници да у многим друштвеним срединама хомо/би/транссексуалци налазе на непријатељство и чврсте блокове дискурзивних формација неразумевања, дискриминације и жигосања, можемо се сложити и са ставом да је ова врста сексуалног понашања данас у великој мери ослобођена потенције изазивања моралне панике и директних асоцијација с патолошким и девијантним. Главни фактор благог преокрета јавности и „декриминализације“ хомосексуалног, бисексуалног и транссексуалног понашања јесте друштвени активизам припадника ових заједница. Дефрагментација моћи хетеросексуалног културног обрасца одиграла се паралелно с друштвеним преокретима током друге половине двадесетог века када су геј, лезбо и транс-активисти одбили да се због своје сексуалности политички идентификују као „дисиденти“. С друге стране, почетак слободне медијске репрезентације сексуалног понашања ових заједница учинио је животе милионског броја њених припадника сношљивијим, одигравши централну улогу у дефинисању и разумевању онога што значи бити не-хетеросексуалац. Без обзира што су порнографске репрезентације сексуалног чина између припадника истог пола обликоване комерцијалним интересима, потрошачки је активизам ипак одиграо веома важну улогу у друштвеном супротстављању идејама хомофобије. Упркос материјалистичкој телеологији која је ради подстицања потрошње у инвестиционо поље укључила дојучерашње слике греха и „злочина против природе“, порнографија је у неку руку допринела реafirмацији „нестандардног“ сексуалног идентитета.

Развој интернета доводи до значајног увећања слободе за припаднике заједница чија је сексуалност у прошлости, пер дефинитионом, била у чврстој асоцијативној вези са појмовима греха, злочина и первертираности. Површни преглед пет најпопуларних порно сајтова (по „истраживању“ претраживача www.google.com) говори да је категорија „gay“, „lesbo“ или „trans“ стандардна категорија разврставања визуелних материјала. Насловна страна сајта www.youporn.com карактеристична је по томе што корисницима нуди релативно лаку могућност да са посматрања хетеросексуалних садржаја пређе на категорију „gay“: иако је насловна страна „резервисана“ за експликацију сексуалног чина између мушкарца (мушкараца) и жене (жена), кликом миша у горњем делу странице на реч „gay“ отвара се подстраница која врви од приказа истополне сексуалности (www.youporn.com/search?query=&type=gay). На интернет адреси www.yobt.com проналазимо категорије „gay“, „lesbians“, „shemale“. Сајт www.keezmovies.com нуди могућност да изаберете „lesbians“ категорију кратких филмова, док на адреси www.xnxx.com проналазимо садржаје разврстане под називом „gay“ „lesbian“ и „shemale“. На интернет адреси www.porn.com гледалац долази до графичке експликације сексуалног чина чије је помињање у претходним епохама изазивало прекор, nelaгoду или стид: сајт нуди 2.660 видео клипова „gay“, 2.272 видео клипа „lesbian“ и 580

видео клипова „транссексуалне“ порнографије. Такође, претраживач www.google.com „тврди“ да је производња нехетеросексуалне порнографије веома важан сегмент секс-индустрије. Након утипкавања речи „gay porn“ овај је претраживач „препознао“ 19.900.000 веб сајтова. Када је реч о презентацији сексуалног чина између припадница женског пола – постоји око 12 и по милиона сајтова. По прорачуну наведеног претраживача, транссексуалци имају на располагању милион и 930 хиљада сајтова („tranny porn“).

Потрошачка навика обитавања у психичком свету графичких презентација нехетеросексуалног чина рефлектује се “хомогенизацијом хомосексуалаца у јединствен и непротивречан идентитет, доприносећи либерализацији саме сексуалности” (Mowlabocus, 2007: 71). За разлику од времена када је потрошња “нехетеросексуалне порнографије” системски скривана, анонимност он-лајн комуникације је условила релативно стабилну перцепцију сигурности и код овог типа потрошача. Упркос политичким наративима о равноправности и истовременом психо-физичком насиљу које припадници сексуалних заједница у мањини трпе, технолошко окружење интернета обезбеђује извесни осећај сигурности при исказивању идентитета. У светлу чињенице да интернет врви од сајтова који су окренути политици репрезентације “дестандардног” сексуалног чина, те да је потрошња у потпуности анонимна, не чуди податак да је виртуелни свет интегрисаних електронских кола насељен потрошачким групама хомо/би/транссексуалаца чији се осећај заједништва протеже и на заједнице физичког света. Пошто савремено друштво карактерише пораст корисничких група интернета као окружења у којем и “лезбејке и гејеви могу слободно да изражавају и афирмишу свој идентитет, те да слободно истражују своју сексуалност” (Campbell, 2004:83), а како територијално дефинисане заједнице играју све мању улогу у “структурисању друштвених односа већине становништва развијених друштава” (Castells, 2003:141), ближимо се и закључку да је мултипликација порнографских материјала “нехетеросексуалног типа”, особена за информациону технологију мрежног повезивања, једна од кључних механизма који универзализујућим представама хетеронормативног дискурзивног режима одузима велики део медијске и друштвене моћи. Како свакодневицу великог броја људи чине искуства стечена у физичком и виртуелном простору, може се рећи да је слободно исказивање сексуалног идентитета мањинских група омогућено посредством потрошачке сексуалне културе. Увидевши да је слободно тржиште јасно препознало њихове потребе, те да је интернет релативно слободно окружење за циркулацију садржаја који одговарају њиховим сексуалним преференцама, припадници сексуалних мањинских група употребом интернета креирају виртуелне комуне, а њихово све снажније присуство јесте релативно стабилна основа за деконструкцију хетеросексуалне дисциплинске политике. И након краћег “сурфања” по информацијском океану, просечан нехетеросексуалац долази до сазнања да његов тип сексуалног понашања у медијским представама није жигосан. Штавише, он долази до сазнања да је “његова”

сексуалност у жижи интересовања значајног дела интернет галаксије: из овог сазнања се генерише импресија да је овај тип сексуалности заједнички иметел великом броју људи.

Међутим, када се говори о фрагментацији хетеронормативног режима, требало би нагласити да је, ипак, у питању тип “коллатералног добра” које порнографска индустрија доноси припадницима мањинског сексуалног идентитета. С обзиром на то да је порнографија медијска алатка којом капитализам животну искуство конвертује у робу за масовну потрошњу, релативизација хетеронормативности се не спроводи из политичких разлога. Циркулација нехетеросексуалних слика кроз светску електронску мрежу не може бити препозната као “политички одговор на мизогинију и агресију која влада ‘класичним’ тржиштем” (Mowlabocus, 2007:63): у питању је *флексибилност капиталистичке машинерије* која у процес економске експлоатације интегрише телесно искуство хомо-би-транссексуалних заједница, јер оне представљају значајан сегмент популације – потрошача. Иако се можемо сложити са ставом да је, на пример, “геј порнографија, нудећи јасне репрезентације и поставши видљива, служила овој поткултури да изрази своје жеље и културна искуства” (Mowlabocus, 2007:63), вероватно нећемо бити ближе истини уколико се сложимо и са ставом да је развој овог типа медијске презентације резултат оштре политичке борбе и друштвеног активизма. Пошто велика већина веб сајтова наведене садржаје уступа за новац, (и даље) говоримо о економском деловању капиталистичког типа. Упркос томе што ствара виртуелне комуне чији се осећај заједништва препознаје и на плану идентитетског повезивања у стварном свету, масовна употреба интернета у нехетеросексуалне порнографске сврхе сведочи о универзализујућем процесу фиксирања телесних и сексуалних појединачности за дисциплинске апарате глобалног капитализма. Без обзира што трансгресивност нехетеросексуалних медијских представа обезбеђује једну врсту удаљења од понижавајућих стереотипа и хомофобичне културе стварног света, говоримо, дакле, о дисциплинском друштвеном поретку чије инстанце присиле – обзиром да су засноване на систему контроле слободног тржишта – бивају све теже уочљиве. Колико год напредна технологија визуелизације сексуалног чина припадника геј, лезбијске или транссексуалне комуне доприносила изражавању, потврђивању и либерализацији нехетеросексуалног идентитета, и даље говоримо о анонимној машини успостављања капиталистичких односа, сублимације индивидуалних атрибута савременог субјекта у глобално препознатљив идентитет потрошача. Део заробљеништва сајбер-порнографије управо се “огледа у лакој организацији и пријемчивој категоризацији материјала који даје субјекту шансу да се асимилира и опонаша садржаје и представе уз илузију очувања осећаја слободе и флуидности” (Patterson Z, 2004: 107). Док, с једне стране, припаднике сексуалних мањина охрабрује на путу интеграције у друштвени и симболички поредак, “деспотија потрошње” – коју интернет порнографија условљава и континуирано репродукује – утиче да њене геј, лезбо, бисексуалне или транс-

сексуалне присталице усваје комуникацијски модел “забране сваког облика реципроцитета између бића” (Липовецки, 2008:162). Иако корисници интернета имају могућност да анонимно и слободно посматрају огромну количину хетеросексуалних порнографских садржаја, одупирање превладавајућем хетеронормативном режиму сексуалности једно је од културних последица универсализујућег процеса покорвања идеологији потрошње.

Анализирали смо неколико најпопуларнијих „gay“ сајтова (по резултатима претраживача www.google.com): www.gaymovidome.com, www.gaypornclip.com, www.hotgaylist.com, www.gaypornblog.com, www.youlovegayporn.com. Без обзира на осећај слободе који хомосексуалци имају у свету графичких презентација, посматрање наведених садржаја потврђује став да није у питању политички пројекат сексуалне еманципације и хуманизације интерперсоналних односа. Више је аргумената, на пример, на страни тезе да геј-порнографија репродукује кључне забране патријархата “које се не односи на сексуални однос између два мушкарца, већ константно спајање на свим нивоима на којима два бића уопште могу да комуницирају” (Мајковић, 2003). Попут “класичне” порнографије, садржаји наведених веб-страница нуде слику о сексуалности као нагонској сили, то јест слику о свету у којем су интимни односи без изузетка сведени на сирови секс. Без обзира што посматрање “gay” порнографије може да ослободи стида и интегрише у симболички поредак друштвеног реда, опсесивним инстинтирањем на снажном изгледу, атлетски извајаном телу и изразито мужевном моделу понашања (у скоро сто одсто посматраних случајева!), сексуална индустрија потрошаче неприметно подвргава процесу заробљавања тела у механизме капиталистичке привреде. Због раширених визуелних тактика фетишизације гениталне сексуалности, маничног фокусирања на велики penis у ерекцији и објективизације мушког (мачо) тела, те његове редукције на робу чију цену одређује пробирљиво, дефрагментисано масовно тржиште, “геј порнографија” заправо не доприноси демонтажу традиционалних, патријархалних структура моћи, већ недвосмислено сведочи о подвргавању идентитетских и сексуалних разлика *универзалном језику потрошње*, као једној од најнефектнијих техника друштвеног дисциплиновања уопште.

Иако може имати позитивног утицаја на либерализацију сексуалног понашања у смислу трансформације доминантне позиционираниости хетеросексуалних норми, „геј порнографија“, као и порнографија намењена припадницима сексуалних мањина, јесте интегрални део сексуалне индустрије савременог доба, а електронски „queer рајеви“ – интернет адресе на којима се виртуалне комуне слободно окупљају ради конзумације наведених садржаја – нису ништа друго већ аутентичне манифестације метадикурзивног режима потрошње. Уколико прихватимо становиште да изложеност порнографским садржајима процесуира релативно лаку идентификацију корисничких група са представама које предузетнички дух о сексуалности конструише, можемо се сложити са тезом да интернет порнографија намењена хомо/би/транссек-

суалним особама има капацитет афирмације ненормативне сексуалне позиционираниности на формалном плану, као што, међутим, има и моћ да сву разноликост и засебност конвертује у хомогени систем потрошње: “проблем није у томе да се открије у себи истина сопствене сексуалности, него пре да се убудуће лична сексуалност усмерава како би се стигло до мноштва односа” (Фуко, према Халперин, 2005). Како је инкорпорација „queer културе“ у тржишни систем робне размене резултирала „заменом бинарне логике моралног колебања логиком потреба“ (Hennessy, 2002: 69) закључујемо да је на делу процес интериоризације чврстих правила друштвене контроле коју спроводи метадискурзивни режим технолошки напредне потрошње. Иако нам се на основу масовне заступљености садржаја намењене геј, лезбијским или транссексуалним заједницама може учинити да је хетеросексуална пракса данашњице једна међу многима, те да је демократска политика мрежне комуникације допринела да хетеросексуалност изгуби део привилегије потребну за дефинисање онога што је сексуално пожељно или погрешно, вероватно нећемо погрешити уколико закључимо да је порнографски режим “стварне нестварности” разматрану мрежу наратива Другости, која се историјски трајно одржавала око осе хетеронормативне моћи, само трансформисала мрежом наратива која Другост сагледава искључиво из универзализујуће перспективе „деинституционализоване потрошње променљиве геометрије“ (Липовецки, 2008: 131).

Биополитика консензуалне халуцинативности

Потрошња порнографије путем интернета представља квалитативни скок у организацији капитала који резултира ефектнијим „заробљавањем“ корисничких група у поједностављени свет медијских представа. Без обзира што интернет поседује потенцијал демократизације масовне комуникације и што размена порука путем ове технологије може да буде реализована у оба смера, потрошња порнографских садржаја у киберпростору и одговарајућа спрега утицаја на сексуални идентитет сугеришу да је реч о технологији дисциплиновања тела, методском скупу средстава која биополитичком типу управљања даје могућност да власт несметано спроводи (и) над сфером „људске природе“. С обзиром на то да тежи удаљењу од институционалних центара командовања – јер на тај начин спроводи потпуну власт – биополитичка моћ се не спроводи путем установа, идеологија и других политичко-физичких техника: жижа њеног интересовања је уперена на тело. Како игра важну улогу у интериоризацији друштвене принуде, „порнографију интегрисаних кола“ можемо да подведемо под оперативне технике „анатоמו-политике људског тела“ (Фуко, 2006), које повезивањем потрошачких група у глобалну комуникацијску инфраструктуру омогућују да се дејство моћи неприметно пренесе до најситнијих и најудаљенијих елемената.

Са једне стране, контролни вектор биополитичке моћи потрошње сексуално експлицитних слика сакривен је у порно-дискурсу сексуалног „осло-

бођења“. Захваљујући томе што је изложена у допадљивим формама и што генерише ужитак из физиолошког процеса посматрања, интернет порнографија из перспективе здраворазумског мишљења нема додирних веза са моћи. Из перспективе доминатног вредносног обрасца хедонизма, реч је о медијски напредном облику забаве и слободног маштања. Међутим, пошто нас садржаји уверавају да је реч о индустријској производњи прецизних медијских конструкција која идентитет потрошача обликује у складу са партикуларним интересима, интернет порнографију можемо да одредимо као тактику биополитичке моћи која се учвршћује приказима ужитка. Велика већина садржаја интернет порнографије потврђује становиште да се „почетна димензија политичког управо крије у моменту деполитизације“ (Теганова, 2004: 139). У констелацији прогресивног нестајања кохерентности, солидарности и „стабилних реалности“ (Ведерил), у „потпуној превласти личног над општим, психичког над идеолошким, комуникационог над политичким, различитог над истоветним“ (Коковић, 2002: 422), компјутерске технологије радикализују нарциситички светоназор који – „откривајући у месности метафизичку перспективу постојања“ (Брах-Чајна, 2006: 14) – постаје врхунско средство за легитимацију биополитичке моћи управљања и контроле. Доступност ужитка у напредним медијским окружењима јесте централни мотив због којег велики број група лако усваја стандардизовани начин понашања чврсто испреплетаног са дијалектиком капитала. Жигосући посматрачки чин „ужасом потенцијално мањка“ (Малви) порнографија дигиталног доба деконструише традиционално значење појмова потребе и жеље. Идентификујући потрошачку потрагу за уживањем са самоактуелизацијом принципа аутономности, индивидуалног избора, па и рефлексивне пројекције животне позиционираности, појединац савременог доба пристаје на *метадискурс беневоолентног хегемонизма* чије оперативне формације компјутерске комуникације замагљују границе између сексуалних потреба и жеља: „док задовољење потреба сугерише неку врсту јасно одредивих потреба на које се може јасно одговорити и које, стога, могу бити испуњене и задовољене, потрага за уживањем се може боље описати као непрекидно кретање вођено несмиреном жељом које никада не може бити утажено“ (Ердеи, 2008:362). Интернет култура је све популарнија средина за реализацију потрошачке потраге за ужитком, а упркос биополитичком утицају на целокупну организацију живота, интернет порнографија, дакле, остаје једна од важних компоненти због којих милионске групе људи данашњице не зазиру од „*симболичког сродства са машинама*“ (Харавеј, 2008).

С друге стране, противречности клишеизираних представа сексуалности – којом се порнографски режим континуирано служи – ефектно се неутралишу прихватањем законитости егзистенције утемељене са оне стране екрана, у киберпростору „консензуалне халуцинације“ (Гибсон, 1984). На примеру интернет порнографије можемо да закључимо да се биополитичка моћ глобалног капитализма дефинише виртуелношћу. Био-моћ се савршено прилагођава новим друштвеним условима, прецизно се потврђујући у „не-местима“

потрошачког сајбер-активизма. Пошто облици биополитичког поретка могу да се замисле у облику „ризоматских и универзалних мрежа комуникација у које се односи успостављају од тачке до тачке или од чвора до чвора“ (Хард, Негри, 2005: 341), виртуелна трансгресивност порнографских слика игра важну улогу у потчињавању тела функционисању под начелима капитала. „Нестварно стварна“ култура интернета доприноси да корисничке групе у клишеизираним представама интернет порнографије теже препознају наметнуте образце сексуалног понашања, а стапање органског с електромеханичким јесте резултат сурово-брижљиве интенције био-моћи да кроз пројекцију секса као „закључне објективности и ентропијске, метастабилне форме неутрума“ (Бодријар, 2001: 55) властитом деловању обезбеди прерогативе мета-дискурзивности. С обзиром на то да уводи у свет конструкција људске сексуалности (традиционални порнографски режим) који је смештен у свет конструкција људске стварности (компјутерски посредовано окружење), посматрачи интернет-порнографије по правилу преузимају унапред одређена значења. Урођени у екранску фикцију да „политика пропада брзином којом матрица расте“ (Nguen, Alexander 2001: 164), посматрачи порнографских садржаја у киберпростору постају пасивни објекти биополитичке моћи. „Напуштањем“ тела не напуштају се дискурзивне конструкције које их се могу тицати: штавише, када говоримо о потрошњи порнографских материјала путем интернета говоримо о биополитичком вектору моћи који конструкције људске сексуалности ефектно реконфигурише у непосредну „објективност“, а у којој срећа, речником материјалистичке психијатрије, указује на нискост „издаје жеље“ (Žižek, 2002).

Како „порнографију, као жанр, одређује медиј којим се користи“ (Shah, 2007: 34), савремени вектор биополитичке моћи порнографије – којом сексуално маштарење и утопијски патхос неосетно реконфигурише у „утопистичко насиље“ (Цветковић, 2007) – није заправо ни изненађујући. Иако може да игра важну улогу у демократизацији јавног мњења, децентрализацији политичке власти и деконструкцији њене уобичајене топографије, пружању симболичког отпора традиционалним центрима моћи, повезивању корисника у релативно стабилне виртуалне комуне окупљених око одређених друштвених и политичких интереса, употреба интернета у порнографске сврхе значајно доприноси глобалном процесу стварања „јединки по мери“, чињеници да смо „сви ми, посебно од времена постмодерне, заправо первертити, или томе тежимо“ (Долимор, 2006: 87). Упркос богатству и разноврсности облика које порнографија путем интернета остварује у савременом свету, ово је богатство заправо *индикатор осиромашења* човекове сексуалности.

С обзиром на то да је потрошња преузела одређене функције великих дискурса модерне – које не дефинишемо као идеологије у класичном смислу, него као „склопове смисла који стратешки држе све могућности... у којима се конституишу и саме идеологије“ (Брдар, 2002: 389) – постаје разумљиво како формално демократски поредак западне културе прераста у поредак чврстог

напора, поредак у којем се испод површине медијских слика дубински утиче на сама тела и у којем се „иза велике апстрактне економске размене одвија минуциозно и конкретно дресирање корисних снага“ (Фуко, 1997: 210). Иако се можемо сложити да су процеси дисциплиновања тела, потчињавања универзалности норме капитала и деконструкције сексуалног самоодређења започети у „традиционалној“ медијској култури, требало би, ипак, нагласити чињеницу да се њихово довршење реализује у савременом добу превласти комуникације мрежног типа. С обзиром на то да је сексуално искуство у контексту медијске културе интернета априорно „осуђено“ да реализује функцију индустријске сировине, потрошачки избор у киберпростору – са свим прерогативима ужитка и пријатности – рађа интензивну „сексуалну и афективну беду“ (Липовецки, 2008) и релативно лако објашњава судбину на себе сведеног, отуђеног (пост)модерног сопства. Глобализација потрошачког културног обрасца и убрзана циркулација сексуално експлицитних слика просторима дематеријализоване географије успоставили су духовну климу „бестидности сентименталног“ (Барт): у киберпростору се манипулација сексуалним фантазијама извршава готово неосетно, а уместо истинског прекорачења реалног и реконфигурације „могућег у вишак“ (Butler, 2005: 25), интернет порнографија – у амбалажи еманципације и телесне трансценденције – нуди, у ствари, повесно трајну форму робовања жељама д/Другог. Иако се драж порнографије крије у изокретању модерног поретка „нелагодности у култури“ (Фројд), она остаје на страни поретка моћи јер је инсценирана према строгим правилима капитал-односа. С обзиром на то да се употреба интернета у великом броју случајева преусмерава ка додатном извлачењу профита, порнографски програм срзавања људског бића на ранг објекта релативно се лако укоренује у (властитој) виртуелности, а вероватно нећемо погрешити уколико закључимо да се једна од кључних разлика друштвене употребе интернета и „традиционалних“ медијских техника у порнографске сврхе огледа у томе што интернет „отвара пут којим се моћ претвара да је онтологија“ (Butler, 2005:190). Ипак, то не подразумева да глобално тржиште данашњице не испуњавају порнографски филмови, магازини, телевизијски програми. Наведени медији и даље имају значајну улогу у савременим „идентитетским стратегијама“, али је поента у томе што је интернет успоставио техничке услове за лакшу организацију социоекономских активности потрошње и репродукције капиталистичке дијалектике. Револуционарни помаци коришћења интернета успоставили су медијску превласт порнографије над тумачењем сексуалности и људске природе што је, с друге стране зачараног круга узрочно-последичних односа, резултирало културном климом у којој тело почиње да преузима некадашње позиције онтолошких трансцендентала. За разлику од осталих информационих технологија, масовна употреба интернета довела је до интензивне глобализације сексуалне потрошачке политике, па вероватно нећемо погрешити уколико се сложимо са ставом да је светска електронска мрежа једна од важних оперативних техника биополитичке моћи коју препо-

знајемо у процесу модификације савремене политике сексуалног идентитета према партикуларним интересима индустрије забаве, односно у процесу неосетне интериоризације чврстих правила друштвене контроле која доводи до значајног смањења потреба разматрања наших апетита за сексуалном забавом у светлу њених реалних трошкова.

ЛИТЕРАТУРА:

- Abramson, Paul i Pinkerton, Steven 1998. *O užitku: razmišljanja o naravi ljudske spolnosti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo
- Atkins, Dawn 1998. *Looking Queer: Body Image and Identity in Lesbian, Gay and Transgender Communities*. New York, London: Harrington Park Press
- Atwood, Feona (ed). 2009. *Mainstreaming Sex: The Sexualization of Western Culture*. London: I. B. Tauris
- Aydemir, Murat 2007. *Images of Bliss: Ejaculation, Masculinity, Meaning*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Barcan, Ruth 2004. *Nudity: A Cultural Anatomy*. Oxford, New York: Berg
- Бодријар, Жан 2008. Симулакруми и симулација, у: Ђорђевић, Јелена (ур.): *Студије културе*. Београд: Службени гласник
- Бодријар, Жан 2001. *О завођењу*. Подгорица: Октоих
- Бодријар, Жан 1998. *Савршен злочин*. Београд: Београдски круг
- Бодријар, Жан 1994. *Друго од истога: хабилитација*. Београд: Лапис
- Брах-Чајна, Јоланта 2006. Метафизика меса. *Поља*, бр. 437: 5-16
- Брдар, Милан 2002. *Филозофија у Дишановом писоару*. Нови Сад, Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића
- Булох, Верн 2004. *Сексуални ставови*. Београд: Фабрика књига
- Butler, Judith 2005. *Raščinjavanje roda*. Šahinpašić: Sarajevo
- Campbell, John Edward 2004. *Getting It On Online: Cyberspace, Gay male Sexuality and Embodied Identity*. New York, London, Oxford: Harrington Park Press
- Castells, Manuel 2003. *Internet galaksija: razmišljanja o Internetu, poslovanju i društvu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
- Castells, Manuel 2002. *Moć identiteta*. Zagreb: Golden marketing
- Castells, Manuel 2000. *Uspon umreženog društva*. Zagreb: Golden marketing
- Cavanagh, Allison 2007. *Sociology in the Age of the Internet*. Berkshire: Open University Press
- Cooper, Al 2004. Online Sexual Activity in the New Millenium. *Contemporary Sexuality*, br. 38: 1-7
- Цветковић, Владимир 2007. *Воља за ново*. Београд: Дерета
- Делез, Жил; Гатари, Феликс 1990. *Анти-Едип: капитализам и шизофренија*. Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића
- Doring, Nicola 2009. The Internet's impact on sexuality: A critical review of 15years of research. *Computers in Human Behavior*, br. 25:1089-1101
- Долимор, Џонатан 2006. Културна политика перверзије, у: Кркобабић, Дамир; Аничкић, Дејан (ур.): *Сигмунд Фројд, критичке евалуације*. Лозница: Карпос
- Драјфус, Херберт 2006. Фуко vs. Фројд, у: Кркобабић, Дамир; Аничкић, Дејан (ур.): *Сигмунд Фројд, критичке евалуације*. Лозница: Карпос
- Ердеи, Илдико 2008. *Антропологија потрошње*. Београд: Библиотека XX век

- Esch, Kevin; Mayer, Vicki 2007. How Unprofessional: the Profitable Partnership of Amateur Porn and Celebrity Culture, u: Paasonen, Susanna; Nikunen, Kaarina; Saarenmaa, Laura (ur). *Pornification: Sex and Sexuality in Media Culture*. Oxford, New York: Berg
- Findlen, Paula 1993. Humanism, Politics and Pornography in Renaissance Italy, u: Hunt, Lynn (ed.): *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity*. New York: Zone Books
- Фуко, Мишел 2006. *Воља за знањем: Историја сексуалности. Лозница: Карнос*
- Фуко, Мишел 1997. *Надзирати и кажњавати: настанак затвора*. Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића
- Gibson, William 1984. *Neuromancer*. New York: Ace Books
- Giddens, Anthony 1994. *The Transformation of Intimacy*. Cambridge: Polity Press
- Харавеј, Дона 2008. Манифест за киборге, у: Ђорђевић, Јелена (ур.). *Студије културе*. Београд: Службени гласник
- Хард, Мајкл; Негри, Антонио 2005. *Империја*. Београд: Игам
- Hawkes, Gail 2002. *A Sociology of Sex and Sexuality*. Berkshire: Open University Press
- Heim, Michael 2001. Projektiranje virtualne stvarnosti, u: Featherstone, Mike; Burrows, Roger (ur). *Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk: Kulture tehnološke tjelesnosti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
- Hennessy, Rosemary 2002. *Profit and Pleasure: Sexual Identities in Late Capitalism*. London, New York: Routledge
- Hillyer, Minette 2004. Sex in the Suburban: Home Movies, and the Live Action Performance of Love in Pam and Tommy Lee: Hardcore and Uncensored, u: Williams, Linda (ed.). *Porn Studies*. Durham, London: Duke University Press
- Hunt, Lynn 1993. Pornography and the French Revolution, u: Hunt, Lynn (ed.): *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity*. New York: Zone Books
- Jankowiak, William 2008. *Intimacies: Love and Sex Across Cultures*. New York: Columbia University Press
- Jensen, Robert; Dines, Gail 1998. The Content of Mass-Marketed Pornography, u: Dines, Gail; Jensen, Robert; Russo, Ann (ed.). *Pornography: The Production and Consumption of Inequality*. New York, London: Routledge
- Jordan, Tim 2003. *Cyberpower: The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*. London, New York: Routledge
- Keen, Andrew 2007. *The Cult of the Amateur: How Today's Internet is Killing Our Culture and Assaulting Our Economy*. London, Boston: Nicholas Brealey Publishing
- Kinnick, Katherine 2007. Pushing the Envelope: The Role of the Mass Media in the Mainstreaming of Pornography, u: Hall, Ann; Bishop, Mardia (ed.). *Pop-porn: Pornography in American Culture*. Westport, London: Praeger
- Коковић, Драган 2005. *Пукотине културе*. Нови Сад: Прометеј
- Коковић, Драган 2002. *Култура и уметност*. Нови Сад: Академија уметности
- Lane, Frederick S. 2001. *Obscene Profits: The Entrepreneurs of Pornography in the Cyber Age*. London, New York: Routledge
- Laquer, W. Thomas 2004. *Solitary Sex, A Cultural History of Masturbation*. New York: Zone Books
- Липовецки, Жил 2008. *Парадоксална срећа*. Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића
- Lupton, Deborah 2001. Otjelovljeno računalo/korisnik, u: Featherstone, Mike i Burrows, Roger (ur). *Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk: Kulture tehnološke tjelesnosti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk

- Melendez, Franklin 2004. Video Pornography, Visual Pleasure, and the Return of the Sublime, u: Williams, Linda (ur). *Porn Studies*. Durham, London: Duke University Press
- Милић, Анђелка 2007. *Социологија породице*. Београд: Чигоја штампа
- Mowlabocus, Sharif 2007. Gay Men and the Pornification of Everyday Life, u: Paasonen, Susanna; Nikunen, Kaarina; Saarenmaa, Laura (ed.). *Pornification: Sex and Sexuality in Media Culture*. Oxford, New York: Berg
- Nguyen, Dan Thu i Alexander, John 2001. Dolazak kiberprostovremena i kraj političkog poretka, u: Shields, Rob (ur): *Kulture Interneta: virtualni prostori, stvarne povijesti i živuća tijela*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo
- Nikunen, Kaarina 2007. Cosmo Girls Talk: Blurring Boundaries of Porn and Sex, u: Paasonen, Susanna; Nikunen, Kaarina; Saarenmaa, Laura (ed.). *Pornification: Sex and Sexuality in Media Culture*. Oxford, New York: Berg
- Папић, Жарана 1997. *Полност и култура*. Београд: Библиотека XX век
- Patterson, Mark 2005. *Consumption and Everyday Life*. London, New York: Routledge
- Patterson, Zabet 2004. Going On-line: Consuming Pornography in the Digital Era, u: Williams, Linda (ur.). *Porn Studies*. Durham, London: Duke University Press
- Paasonen, Susanna 2007. Porn Futures, u: Paasonen, Susanna; Nikunen, Kaarina; Saarenmaa, Laura (ed.). *Pornification: Sex and Sexuality in Media Culture*. Oxford, New York: Berg
- Paul, Pamela 2005. *Pornified: How Pornography is Transforming our Lives, our Relationships, and our Families*. New York: Times Books
- Peakman, Julie (ed.) 2009. *Sex Perversion, 1670-1890*. Hampshire, New York: Palgrave MacMillan
- Plummer, Ken 1975. *Sexual Stigma: An Interactionist Account*. London: Routledge
- Russo, Ann 1998. Feminists Confront Pornography's Subordinating Practices, u: Dines, Gail; Jensen, Robert; Russo, Ann (ed.). *Pornography: The Production and Consumption of Inequality*. New York, London: Routledge
- Seidman, Steven 2010. *The Social Construction of Sexuality*. New York: W. W. Norton & Company
- Shah, Nishant 2007. Playblog: Pornography, Performance and Cyberspace, u: Jacobs, Katrien; Janssen, Marije; Pasquinelli, Matteo (ed.). *C'lickme: A Netporn Studies Reader*. Amsterdam: Institute of Network Cultures
- Shilling, Chris 2005. *The Body in Culture, Technology and Society*. London: Sage Publications
- Smith, Marc; Kollock, Peter 2005. *Communities in Cyberspace*. London, New York: Routledge
- Stajn, Arlena 2002. Tri modela seksualnosti: nagoni, identiteti i prakse. *Reč*, br. 67: 171-88
- Štulhofer, Aleksandar 2004. Kraj intimnosti? Suvremenost, globalizacija i ljubavne veze. *Sociologija*, vol. 46, br. 1: 1-18
- Terranova, Tiziana 2004. *Network Culture: Politics for the Information Age*. London: Pluto Press
- Žižek, Slavoj 2008. *Violence*, London: Profile Books
- Жижек, Славој 2008. *Испитивање реалног*. Нови Сад: Академска књига
- Waylen, Georgina 2009. *Gender in Third World Politics*. Berkshire: Open University Press
- Weeks, Jeffrey 2002. *Sexuality and its Discontents*. London, New York: Routledge.

Интернет извори:

- Adult Entertainment in America, a State of the Industry Report 2006. <http://www.freespeechonline.org/webdocs/IndustryReport.06.v.pdf>
- Calderone, Michael 2007. *Pornografija i punk*. <http://www.zarez.hr/208/temabroja5.html>
- Congress Aims to Protect Kids Online 2004. www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A9835-2004Nov24.html
- Davies, Guy; Wonke, Anthony 2000. *We want porn*. <http://www.guardian.co.uk/media/2000/nov/13/mondaymediasection.newmedia> *Dating and Mating on the Internet*. <http://www.msnbc.msn.com/id/4873026>
- Eichenwald, Kurt 2005. *Caught in Web Porn*. www.timesonline.co.uk/tol/life_and_style/article778508.ece?token=null&offset=0&page=1
- Hacker Ethic. www.catb.org/jargon/html/H/hacker-ethic.html
- Halperin, David 2005. *Gej identitet po Fukou*. <http://www.gay-serbia.com/teorija/2005/05-06-04-sara-mils-fuko-telo-i-seksualnost/index.jsp?aid=1885>
- Internet Filtering in Saudi Arabia*. www.opennet.net/studies/saudi
- Internet Usage Statistics*. www.internetworldstats.com/stats.htm
- Internet Pornography Statistics*. www.nationalcoalition.org/statisticspornography.asp
- Koerner, Brendan 2000. *Lust for Profits*. http://www.usnews.com/usnews/biztech/articles/000327/archive_018819.htm
- Lemon, Sumner 2009. *Chinese Government Campaign Targets Internet Porn*. www.pcworld.com/businesscenter/article/156391/chinese-government_campaign_targets_internet_porn.html
- Maljković, Dušan 2003. *Jebeš konzervativno: prilog kritici gej-pornografije kao „liberalizujuće tendencije“*. <http://www.gay-serbia.com/teorija/2003/03-21-08-jebes-konzervativno/?aid=875>
- Macnicol, John 2005. *Age Discrimination*. <http://www.cambridge.org/catalogue/catalogue.asp?isbn=9780521612609&ss=exc>
- Mesina, Serdo 2007. *Realcore: Digitalna porno revolucija*. *Zarez*, br. 208. www.zarez.hr/208/temabroja4.html
- Mulieri, Richard; Duran, Lauren 2004. *Casa 2004 Teen Survey*. <http://www.casacolumbia.org/absolutenm/templates/PressReleases.aspx?articleid=366&zoneid=61>
- Ropelato, Jerry 2006. *Internet Pornography Statistics*. <http://internet-filter-review.top-tenreviews.com/internet-pornography-statistics.html#time>
- Sabina, Chiara; Wolak, Janis; Finkelhor, David 2008. *The Nature and Dynamics of Internet Pornography Exposure for Youth*. www.liebertonline.com/doi/abs/10.1089/cpb.2007.0179
- Spasić, Ivana 2000. *Homoseksualnost i sociologija: od patološkog modela do društvenog konstrukta*. <http://www.gay-serbia.com/teorija/2000/00-02-15-sociologija/index.jsp?aid=60>
- Tait, Robert 2009. *Iranian police arrest pornographic film actors*. www.guardian.co.uk/world/2009/mar/04/iran-pornographic-films-arrests
- The Harris Poll 2005. *No Consensus Among American Public on the Effects of Pornography on Adults or Children or What Government Should Do About*. http://www.harrisinteractive.com/harris_poll/index.asp?PID=606
- The Ministry of Public Security of the People's Republic of China. [/www.mps.gov.cn/n16/n1312/index.html](http://www.mps.gov.cn/n16/n1312/index.html)
- Zerega, Blaise; Grove Robert 2002. *The Lolita problem*. <http://www.redherring.com/Home/5996>

Бранислав Филиповић, Интернет порнографија и политика сексуалног идентитета

- Vietnam police arrest leaders of a student-run porn site.* www.earthtimes.org/articles/show/242128,vietnam-police-arrest-leaders-of-a-student-run-porn-site.html
- Vietnam wrestles with Internet growth.* www.usatoday.com/tech/webguide/internet-life/2003-02-03-vietnam_x.htm
- Websense Research Shows Online Pornography Sites Continue Strong Growth* 2004. www.websense.com/search/default.aspx?qt=pornography+2004
- Workman, Michael 2008. *Global Web Growth & Usage Statistics.* www.global-economy.suite101.com/article.cfm/global_web_growth_usage_statistics

Branislav Filipović
FOKUS
Foundation for Youth Culture
and Creativity
Subotica

S u m m a r y

INTERNET PORNOGRAPHY AND POLITICS OF SEXUAL IDENTITY

One of the central research problems of contemporary sociology of sexuality refers to the need for redefining the concept of sexuality in the light of growing influence of the network connectivity technology. Being intertwined with contemporary forms of consumer activism, internet pornography has become part of everyday life experience and a relatively large number of its consumers answer the questions about their own sexual identity under the influence of the content they consume. The global electronic network is one of the important operational techniques of biopolitical power that can be discerned in the process of modification of the contemporary politics of sexual identity to the particular interests of the entertainment industry.

Keywords: sexuality, sociology of sexuality, sexual identity, internet pornography, hyperconsumerism, power.